

rekkel foglalkozni kell. Nem elég, hogy elmész az iskolába, aztán hazajöttél, hétvégén mutasd meg, mit kaptál, mert most nem érek rá. Ez nem elég. Az iskolának kellene többet adni a gyerekeknek, ha már a szülő nem tud. Csak egy generációt kellene megsegíteni, hogy nagyobb tudással menjenek ki a gyerekek, ne azt vigyék, amit a szüleiktől kapnak, mert sajnos mindenki azt viszi tovább. Ha például én nem megyek a SZET-re, lehet, hogy engem sem ráz meg az, hogy én buta vagyok. Nekem az kellett, hogy magamban meghatározzam, hogy én igenis buta vagyok, és ez ellen tenni kell. Önmagam előtt kellett bizonyítani, hogy többre is képes vagyok. Azt hiszem, azoknak a szülőknek kellene többet segíteni, akik nem tudnak mit adni a gyerekeknek, mert maguknak is üres a fejük. Az ország fogja meginni a levét ennek, mert egy tanulatlan embernek nagyon nehéz bármit megmagyarázni.

(Az interjút Kálmán Miklós készítette)

„A FELSŐFOKÚ TUDÁST MINDENKÉPPEN MEG KELL SZEREZNI”

(Egy nyolcosztályos gimnázium diákjának édesanyja)

Édesapám pedagógus volt, egy tanyasi általános iskolának volt az igazgatója. Édesanyám kereskedő volt, bolti eladó. Egy kertes családi ház volt a család vagyona. Azt lehet mondani, hogy a '60-as, '70-es évek közepéig élte a családom a fénykorát. Mint pedagógus, édesapám illetményföldet kapott, volt autónk, kevés állatot is tartottunk. A szüleim hétvégeken rendszeresen járták az országot, mi hol mentünk velük, hol nem. Később egy telket is tudtak venni, ahová egy faházat építettünk, így már nyaralónk is volt.

A férjem – akitől elváltam – családjáról azt lehet mondani, hogy egy klasszikus paraszti család. Földjük volt és dolgoztak rajta. Az édesapja belépett a tsz-be, és ott kocsis lett. A felesége mellette dolgozott, besegített neki. Korán beteg lett, emiatt nem tudott más munkát vállalni. A családban a klasszikus paraszti értékrend uralkodott, tehát mindig csak a munka, első a jószág, azután a háztartás, pihenés semmi. Az én szüleimnél már egy kicsit érezhető volt a váltás, tehát náluk már fordult valamennyit a szemlélet, de amit ma polgári értékrendnek mondunk, az még náluk sem alakult ki.

A volt férjem levelező tagozaton végezte el a középiskolát. Először kereskedő szakmunkás lett, és utána a munkahelyén a fiatalok egymást erősítve elkezdtek középiskolába járni. Ő volt az egyedüli, aki elvégezte, s azután elment a közgazdaságtudományi egyetemre, amit már nappali tagozaton végzett el. Az anyósom meghalt, amikor én a középső gyerekkel voltam terhes, és utána az édesanyám is nagyon beteg lett. Egy éves volt a gyerek, amikor az édesanyám is meghalt, tehát végig családi segítség nélkül neveltük a gyerekeinket, nagymama nélkül.

Három éve váltunk el. A férjem egy abszolút negatív beállítottságú ember volt, aki mindig, mindenben a hibát kereste, s ezt nagyon nehéz volt elviselni. Soha nem tudta azt mondani semmire, hogy jó. Ezen felül maximális elvárásai voltak, állandó macerában éltem én is, és valamennyire a gyerekek is. Nálunk nem volt olyan, hogy a fiúgyermek az apa mellett fűr, farag, mert ha nem úgy fogta meg a kalapácsot, ahogy kellett volna, akkor megszidta. Mindenkit letorkolt mindenért. Úgy éreztem, hogy az önbecsülésemet teljesen sárba tiporta, úgy éreztem, hogy én ennél több va-

gyok. Amikor például azt mondtam neki, hogy kellene tanulni a fiammal matematikát, akkor azt mondta, hogy mi az, hogy nem tudom megoldani, hogy a gyerek rendszeresen tanuljon az iskolában, s hagyjam őt békén.

Mi ketten vagyunk testvérek, a húgom csak érettségizett, én viszont továbbtanultam. Az egyetemet levelező tagozaton végeztem. Nagyon szeretnék volna a szüleim, ha továbbtanulok, de nem próbáltak irányítani semmilyen irányba. Ezt én egy kicsit zokon is vettem, mert mindig orvos szerettem volna lenni, de a fizika nem igazán ment, a szüleim pedig semmiféle különórát nem fizettek, tehát ezt a segítséget sem kaptam meg. Saját erőmből kellett mindent elérnem.

Sokat gondolkodom a középiskolás éveimre, s meg kell állapítanom, hogy az emlékek sokkal szebbek, mint a bizonyítványom. A matek erős hármás volt csak. Orvos szerettem volna lenni, de ez nem sikerült. Érettségi után elmentem dolgozni, az akkori városi tanácshoz. Miután csak a humán dolgok érdekeltek, mint magyar és történelem, úgy gondoltam, hogy ezzel egy tanári pályát lehet megpróbálni. Ezért jelentkeztem a tanárképző főiskolára, de nem vettek fel. Akkor a főnököm azt mondta, hogy minek akarok én tanárnak menni, nézzem meg, hogy itt mennyi lehetőség van, miért nem próbálom meg a jogi pályát.

Sajnos, elég sok kisebbségi érzésem volt abban az időben, és azt mondtam, hogy ez nekem biztos nem fog sikerülni. De a főnököm csak mondta, hogy próbáljam meg. Beiratkoztam egy előkészítő tanfolyamra, és azután beadtam a jelentkezésemet a jogra. Így végeztem el levelező tagozaton. Nem volt könnyű, mert akkor már két gyermekem volt, akkor építkeztünk, édesanyám akkor lett beteg, akkor halt meg, tehát elég nehéz időszak volt. Most visszagondolva azt mondom, hogy megérte, és büszke vagyok magamra. Az egész szorgalmi időszakot egyetlenegy utóvizsgálással sikerült elvégeznem.

Még ma is sokszor felmerül bennem az orvosi pálya iránti nosztalgia, de végül is itt is emberekkel foglalkozok, az emberek problémáival, hiszen általában akkor keresik meg az emberek az ügyvédet, ha problémájuk van, és nem akkor, ha jól mennek a dolgok.

Amikor elvégeztem az egyetemet, visszamentem a tanácshoz dolgozni. A rendszerváltás időszakában, 1988-89 környékén, amikor a váltás szele már érezhető volt, megjelentek az új emberek és az új erők, elég erőszakosan. Ez nekem nem nagyon tetszett. Úgy gondoltam, hogy ez is egy szakma, ezt is meg kellett tanulni, s nem lehet csak úgy fejfel menni a falnak. Akkor otthagytam a tanácsot és elmentem egy szövetkezetbe jogásznak. Megcsináltam a jogtanácsosi szakvizsgát, az még két év, és így jogtanácsos lettem. Azután 1994-ben jött az új törvény: az adásvételi szerződések megkötésénél az ügyvédkényszer. Akkor megmérgeződtem, s elhatároztam, hogy akkor én is ügyvéd leszek. Végül is a szakvizsgám megvolt, minden feltétel adott volt, s akkor azokkal a szövetkezetekkel, ahol dolgoztam – kettő volt ilyen – megegyeztem, hogy ezentúl vállalkozás keretében intézem az ügyeiket. Így kerültem ebbe az irodába, ahol jelenleg bérlő vagyok, de a szövetkezetek ügyeit továbbra is intézem.

Ez a két-három év kellett hozzá, hogy a praxisom kialakuljon. Nem volt nehéz, hiszen ez a két szövetkezet biztos volt, s most kezdenek már sokan lenni. Igaz, hogy ez az iroda nagyon kint van a város szélén, csak azok jönnek ide, akik már ismerősök, vagy hallomás útján biznak bennem. Olyan még nincs, hogy az utcáról „beesik” az ügyfél. Elsősorban szövetkezetekhez járok, ez a biztos kereset számomra.

Ha továbbra is ennyi lesz a munkám, akkor van egy olyan elképzelésem, hogy szeretnék valakit négy órában foglalkoztatni, aki segít, mert az utóbbi időben már reggel héttől este hétig dolgozom és a hétvégeken is. A legnehezebb az április és a május hónap, ilyenkor vannak a mérlegzárások, és több cégem van. Ilyenkor azért nagyon feltorlódik a munka. Ez már nagyon sok, tehát nem éri meg. Viszont azt szoktam mondani, hogy ez egy mókuserék. Ha én valakit elküldök, az még egyszer biztosan nem jön vissza, s ezt nem szabad hagyni. Csak az a megoldás, hogy keresek magam mellé egy segítséget. Mert most mindent én csinállok, én viszem el a postát, én intézek el minden papírt, én gépelek, amit bárki meg tudna csinálni. Ha ez a tervem megvalósulna, gondolom több időm jutna a pihenésre és a családra. Most nagyon fáradt vagyok, de szerencsémre a gyerekeim ezt jól tolerálják.

A gyerekeimmel élek, három gyermekem van. Próbálom a polgári értékrendet megvalósítani. A fiam most érettségizik, a nagyobbik lányom kilencedikes, a kicsi pedig ötödikes, ő is lány. Egyedül nevelem őket, de a gyerekeim nagyon önállók.

A fiam szakközépiskolába járt, elektronikát tanult, a világbank által támogatott programban vett részt. Ehhez képest most készül a jogra, tehát nem igazán sikerült pályát választania. Nagy bajban voltam vele, mert neki a jogi pálya jónak tűnik, mert nagyon jó a „beszélőkéje”, de talán nem elég alapos ehhez, nincs hozzá elég türelme. De azért remélem, hogy sikerül neki, ha már próbálkozik vele.

A válásnál a férjem azt a feltételt szabta, hogy csak akkor hajlandó elválni, ha sem most, sem soha többé egy fillér gyermektartást nem kell fizetnie. Ehhez a mai napig kőkeményen tartja magát, tehát egy keresetből élünk. Nagyon sokat kell dolgoznom ahhoz, hogy mindenre jusson anyagi fedezet. De nem is ezt a részét tartom a legfontosabbnak, hanem azt, hogy van színházbérletünk – a kicsi is végigüli a számára talán még nehéz darabokat –, kiállításokra megyünk, tehát olyan dolgokat próbálók nekik adni, ami nem ruha vagy cipő, hanem ennél több.

Jelenleg családi házban lakunk, a szülői portára építettünk. Édesapám sajnos agyér-elmeszesedése miatt gondnokság alatt áll, betegsége olyan mérvű, hogy jelenleg egy otthonban él. A gyerekek eddig két szobában voltak, külön a fiú és együtt a két lány. A nyáron csináltam egy kis átalakítást, s így most minden gyereknek van külön szobája, íróasztala, ahol tanulni tud.

Meg tudunk élni. Én nem szeretek panaszkodni, azt mondom, hogy meg tudunk élni, de az igényeink nincsenek „a csillagos égen”. Szerencsére ezt a gyerekek is megértik. Elég sokszor főzünk, nem mindig van mirelit, nem mindig van felvágott, nem mindig van üdítő, nincs két pár sportcipő, csak egy, a gyerekek busszal járnak. Én autóval járok, de ez nekem szükséges. Sok családnál látom, hogy például mindig ott van az asztalon az üdítő és a sütemény. Nálunk ez nincs.

Félretenni nem tudunk rendszeresen. Ez attól függ, hogy nekem adódik-e valamilyen plusz munka, s az milyen. Ha jól fizet, akkor meg tudunk takarítani valamit. Egyik oldalról úgy gondolom, hogy jobban élünk, mint az átlag, a másik oldalról pedig egy teljesen átlagos, vagy inkább átlag alatt élő család vagyunk. Nem nélkülözünk, de a vásárlásnál nem engedem meg, hogy például minden napra vegyek a gyerekeknek csokit, pedig sokszor látom ezt más családoknál.

Érdekes volt, hogy ahogy az emberek panaszkodtak, hogy egyre rosszabb, én úgy éreztem, hogy nekem minden sikerül. A három gyerekkel viszonylag sokat voltam otthon gyes-en, s ahogy kezdett rosszabb lenni a helyzet, visszamentem dolgozni. A mindennapokban a rendszerváltást nem éltem meg tragédiaként, s nem éltem meg

azt sem, hogy rosszabb lenne a helyzetem. Mindig úgy éreztem, hogy nekem nem lett rosszabb. Most, hogy magam is vállalkozó vagyok – s a vállalkozók sorsa mindig bizonytalan –, ezen a bizonytalanságon túl nem érzek más veszélyt. Persze nyomaszt, hogy nem számíthatok fix keresetre, hogy nincs tartalékom, ez mindig nyomaszt, hiszen nem tudom, mi lenne velünk, ha mondjuk hosszabb ideig beteg lennék. Akkora tartalékot nem sikerült felhalmozni, hogy egy ilyen helyzetet átvészeljen a család.

A lányom nagyon várta az iskolát. Az iskolaválasztásnál az játszott szerepet, hogy ez az általános iskola volt a legközelebb, így nem kellett buszozni. Mind a három gyerek ott kezdett iskolába járni. Marika is nagyon szeretett ide járni, az alsós tanító néniket nagyon szerette, sok óvodai csoporttársa ment abba az osztályba, így nem volt semmi gondunk. A tanulás is jól ment, tehát teljesen probléma mentes volt az alsó tagozat. Meg szoktam nézni – elsősorban a kicsinél –, hogy készen van-e a házi feladat, de csak alkalmasszerűen. Meg szoktam kérdezni, hogy megtanultak-e mindent. Marika nagyon pontos, precíz, őt nem szoktam ellenőrizni, csak megkérdem. A rossz jegyekért iszonyúan mérges vagyok.

Az általános iskolában az alsó tagozat jó volt, de aztán rátértek a tizenkét évfolyamos kísérleti modellre, ami nekem már nem tetszett. Például komplex blokkokat tanítottak, s mondjuk a földrajzos nem készült fel biológiából. Szóval szerintem ez nem működött. Abban az időben sokat beszélgettünk a többi szülővel, s ezeknek a véleményeknek a meghallgatásával döntöttünk. Az osztályból hat-nyolc fő ment át negyedik után a nyolc osztályos gimnáziumba.

Nem igazán tudtunk semmit erről a gimnáziumról, csak annyit, amennyit elmondtak, hogy mit és hogyan szeretnének tanítani. Amikor ők elkezdték ezt az iskolát, akkor még kialakulatlan volt, hogy mit fognak tanítani a nyolc osztályos gimnáziumokban. Megvették az ELTE tananyagát, s elkezdték tanítani. De már a második évben rájöttek, hogy nem ez akarják. Akkor hol volt történelem, hol nem. Végül eljutottak odáig, hogy nyolcadik osztályban kellett megtanulni a hetedik-nyolcadik osztályos tananyagot, egy évben a kettőt, ami szerintem a két legnehezebb anyag. A most kilencedikes kislányom azt mondta, hogy ha ötödikben nem azt tanuljuk, hogy hány kacsája volt egy magyar parasztnak, akkor nem itt lennénk. De ugyanez volt a magyarral is, hogy hol ilyen, hol olyan tankönyv szerint tanultak. Nem volt felépítve a rendszer, vagy ha fel is volt építve, ez nem derült ki. Tehát ők voltak a „kísérleti nyulak”, s ezt végig éreztük. A pedagógusok közül szerencsére a jobbakat fogtuk ki. Most már vannak ott rosszabbak is. Azt mondtam, hogy ilyen dolgokat egy pedagógus nem tehet meg, mint amit ebben a gimnáziumban megtettek, s egy olyan iskolában pláne nem, amely keresztény szellemiséget hirdet.

Az iskola manapság olyan, mint egy gyár. Teljesen személytelenné vált. Jönnek-mennek a gyerekek ki-be. A pedagógusok fáradtak, és sokan nem valók közülük pedagógusnak. Nem tudnak differenciálni a bérekben, nem tudják kifejezésre juttatni, ha valaki jó, vagy nem is ismerik el. Ugyanakkor rengeteg a problémás gyerek. Őket kell beállítani a sorba, velük küzdenek, nem pedig azzal, hogy tanítsanak.

Az én kislányom tele van kisebbségi komplexusokkal, amit próbálunk csillapítani. Ebben az évben kétfélé vették az angol csoportot, egy erősebb és egy gyengébb csoportot hoztak létre. A lányom nem akart az erősebb csoportba menni, mert félt attól, hogy kudarcot fog vallani, ezért maradt az úgynevezett gyengébb csoportban, ahonnan a tanárnő másfél hónap után elment. Ez után egy hónapig nem volt tanár

az angol tagozaton. Azután „nyertek egyet a tombolán”, és elkezdett angol óra lenni, de nem angolt tanultak, hanem például a Micimackót olvasták magyarul, beszélgettek, s nem tudom még mit nem csináltak. A lányom közben hetente kétszer külön angol órára járt.

Felmerült a szülői értekezleten, hogy valamit kéne csinálni, mert így a gyerekek nem haladnak, de nem történt semmi. Akkor én úgy döntöttem, hogy bemegyek az igazgatóhoz, és kértem egy időpontot. Közben találkoztam tanárokkal – sokat ismerrek közülük –, s kérdezték, hová megyek. Mondom, hogy az igazgató úrhoz, mert probléma van az angol tanárral. Gondolom, hogy innen ment tovább a hír. Az igazgató úrhoz persze nem tudtam bejutni, mert közben beteg lett. Megyek haza, s mondja a fiam, hogy Marival baj van, rosszul lett. A kislányom elmesélte, hogy az angol tanárnő odament hozzá, és közölte vele, hogy mostantól nem vagy az én csoportomban. A gyerek a következő angol órára mégiscsak bement, de a tanárnő közölte vele, hogy szedje a sátorfáját, s tünjön el onnan. Hogyha neki nem tetszik az a színvonal, ahogyan ő tanít, akkor mehet. Akkor bement a másik csoportba a maga bajával. Szerencsére sokat jelentett, hogy jár külön órára, így az „erősebb” csoportban is lassan sikerül felzárkóznia, s most négyes eredménnyel zárja az évet.

Az igazgató úr ezek után azt kérdezte, hogy most mit szeretnék, helyezze vissza az előző csoportba a gyereket? Erre azt mondtam, hogy ez a nő nekem bebizonyította, hogy teljesen alkalmatlan mindenféle tanári pályára, ilyen ne tanítsa a gyerekeimet. Jó lesz már ott, ahol van. Mondtam, hogy én csak azért jöttem, hogy tudja meg, hogy mi történik az iskolájában.

Őszintén szólva nem tudom, hogy mit csináljak a lányommal. Most nem merem átvinni egy másik gimnáziumba, hiszen olyan súlyos kisebbségi komplexussal küzd, hogy félttem a gyereket. Más a tantárgyfelosztásuk is. Végül is úgy döntötünk, hogy itt marad.

Egyébként ő egy nagyon melegszívű, jó kislány, mindenkiért mindent megtesz, mindenkit szeret. A tanára azt mondta, hogy olyan „puha” típus, tele szeretettel. Neki nagyon nehéz lesz ebben a világban boldogulni, mert nem egy könyöklős típus, s emiatt nem igazán tudom, hogy mi lenne neki jó. A boldoguláshoz manapság kell egy nagy adag „dörzsöltség” is a tudás mellett.

Most arrafelé tartunk, hogy szívesen foglalkozik nyelvekkel, de nem igazán tudja még, hogy mit fog vele kezdeni. Most szeptemberben lesz a középfokú angol nyelvvizsgálója. Ha nem megy felsőfokú iskolába, akkor valamilyen szakirányú képzésben kellene részt vennie, hogy ne vesszen el teljesen. Ha nyelveket tanul, akkor érettségivel és nyelvvizsgálóval tud majd fordítani, tolmácsolni, vagy idegenvezetőként dolgozni.

Nagyon szeretném, ha a gyerekeim úgy indulnának el az életben, hogy nekik könnyebb legyen. A fiam beadta a jelentkezését a jogi egyetemre, most áll felvételi előtt. Úgy látom, hogy keveset tanul, de szerinte csak én járok későn haza, és ezért nem látom, hogy mennyit tanul. Nyomaszt, hogy mi lesz vele. Nagyon szeretném, ha sikerülne a felvételi. A másik két gyereket is szeretném elindítani. Nem tudom, hogy hogyan lehet érvényesülni, de úgy gondolom, hogy ebben mindenképpen szerepe van a felsőfokú tudásnak. A gyerekeimnek is azt mondom, hogy ezt mindenképpen meg kell szerezni.

(Az interjút Kőlcseyné Balázs Mária készítette)